

УДК 352.27:008:321.21

Цитування:

Мохнюк Р. С. Громади Рівненщини у культуротворчому процесі розбудови громадянського суспільства в Україні. *Культура і сучасність* : альманах. 2021. № 2. С. 51–55.

Mokhnyuk R. (2021). Communities of Rivne region in the cultural process civil society creation. *Kultura i suchasnist: almanakh*, 2, 51–55 [in Ukrainian].

Мохнюк Руслан Степанович,
кандидат педагогічних наук,
директор Рівненського центру
підвищення кваліфікації та перепідготовки
працівників культури Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9694-4449>
rivne_nakkkim@ukr.net

ГРОМАДИ РІВНЕНЩИНИ У КУЛЬТУРОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Мета роботи – систематизація регіонального матеріалу щодо культуротворчого підходу громад до розбудови громадянського суспільства. **Методологія дослідження** базувалась на використанні загальнонаукових та спеціальних методах. Метод теоретичного узагальнення використано для вироблення концепції заявленої теми та розробки рекомендацій щодо удосконалення розвитку територіальних громад, що подані у висновках. Культурологічний метод дозволив проаналізувати ресурсний культуротворчий потенціал розвитку громадянського суспільства у регіональному вимірі. Методи систематизації та порівняння дали можливість виявити особливості соціокультурного розвитку різних територіальних громад Рівненщини.

Наукова новизна роботи полягає у виявленні культуротворчого потенціалу територіальних громад щодо розбудови громадянського суспільства в Україні. **Висновки.** Проблеми територіальних громад є типовими для України: недостатність та неефективність фінансування; невідповідність та недосконалість існуючої інфраструктури; відсутність якісних доріг; неузгодженість роботи або і відсутність ЦНАПів; застарілість приміщень, що потребують ремонту або реконструкції; дефіцит кадрового складу тощо. Активізація громад впливає на розвиток громадянського суспільства, а воно у свою чергу виступає стимулюючим фактором їх розвитку. Шляхами удосконалення розвитку територіальних громад є: міжмуніципальне співробітництво в усіх сферах життєзабезпечення громади; надання якісних послуг громадянам; створення робочих місць не тільки для молоді, а і для всіх громадян; кластерний підхід (партнерство між державними, приватними, громадянськими структурами) до здійснення культуротворчої діяльності щодо формування регіонального культурного простору; культурна спадщина територіальних громад як базова основа регіонального розвитку; запровадження інновацій, зокрема і діджиталізації, у розвитку громад; синергія сучасних інформаційних технологій на рівні громад як шлях до своєчасної поінформованості населення про локальні культурно-мистецькі проекти та активізації громадян до участі в них.

Ключові слова: громадянське суспільство, територіальні громади, ідентичність, культуротворчий потенціал, культурно-мистецькі проекти, Рівненщина.

Mokhnyuk Ruslan, PhD in Pedagogics, director of Rivne Centre of Enhancing to Qualification and Retraining of Workers of Culture, National Academy of Culture and Arts Management

Communities of Rivne region in the cultural process civil society creation

The purpose of the article is to systematize the regional material on the cultural approach of communities to the development of civil society. **The research methodology** was based on the use of general scientific and special methods. The method of theoretical generalization was used to develop the concept of the stated topic and develop recommendations for improving the development of territorial communities, which are presented in the conclusions. The culturological method allowed to analyze the resource and cultural potential of civil society development in the regional dimension. Methods of systematization and comparison made it possible to identify features of socio-cultural development of different territorial communities of the Rivne region. **The scientific novelty** of the work is to identify the cultural potential of territorial communities to build civil society in Ukraine. **Conclusions.** Problems of territorial communities are typical for Ukraine: insufficiency and inefficiency of financing; inconsistency and imperfection of the existing infrastructure; lack of quality roads; inconsistency of work or lack of CNAPs; obsolescence of premises in need of repair or reconstruction; staff shortage, etc. Activation of communities affects the development of civil society, which in turn is a stimulating factor for their development. Ways to improve the development of territorial communities are inter-municipal cooperation in all spheres of community life; providing quality services to citizens; job creation not only for young people but for all citizens; cluster approach (a partnership between public, private, civic structures) to the implementation of cultural activities for the formation of the regional cultural space; the cultural heritage of territorial communities as a basic basis of regional development; introduction of innovations, including digitalization, in community

development; the synergy of modern information technologies at the community level as a way to timely public awareness of local cultural and artistic projects and activation of citizens to participate in them.

Key words: civil society, territorial communities, identity, cultural potential, cultural and artistic projects, Rivne region.

Актуальність теми дослідження. Розглядаючи проблему культуротворчого підходу громад до розбудови громадянського суспільства, важливо акцентувати увагу на тому, що це не тільки включення сфери культури у цей процес, адже святкуючи не можливо досягнути спільності поглядів щодо програми розвитку територіальної громади, тому тільки соціальні практики, ініціативи, соціальна економіка з виробництва, власне, соціально-економічних, а також духовно-культурних, побутових, інформаційних, а сьогодні, особливо, медичних послуг для всіх членів громади будуть мати спільнооб'єднуючі життєзабезпечуючі результати. У контексті заявленої нами парадигми дана тема є актуальною і потребує наукового підходу до її вивчення та вироблення практичних рекомендацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціокультурний простір України у його громадянотворюючому вимірі досліджували П. Герчанівська, О. Доманська, Т. Луценко, Л. Овчиннікова, О. Степанова, А. Філіна, В. Чернець та ін. Глобальні, глокальні, локальні особливості культурних практик в Україні були у полі зору О. Копієвської [1]. За результатами комплексного прикладного дослідження у монографії О. Шершньової проаналізовано культурний простір міських громад Рівненщини, запропоновано модель формування нового культурного середовища, а також подані пропозиції щодо розробки Стратегії сталого розвитку Рівненської області на 2021–2027 роки [8].

Мета роботи – систематизація регіонального матеріалу щодо культуротворчого підходу громад до розбудови громадянського суспільства

Методологія дослідження базувалась на використанні загальнонаукових та спеціальних методах. Метод теоретичного узагальнення використано для вироблення концепції заявленої теми та розробки рекомендацій щодо удосконалення розвитку територіальних громад, що подані у висновках. Культурологічний метод дозволив проаналізувати ресурсний культуротворчий потенціал розвитку громадянського суспільства у регіональному вимірі. Методи систематизації та порівняння дали можливість

виявити особливості соціокультурного розвитку різних територіальних громад Рівненщини.

Виклад основного матеріалу. Всі громади в Україні підійшли до процесу створення об'єднаних територіальних громад у різних умовах, саме тому тут потрібен культуротворчий підхід для швидкого і якісного вирішення проблем. На Рівненщині створено 64 територіальні громади, з них: 11 міських, 13 селищних, 40 сільських. Творче ставлення до життєзабезпечення територіальних громад стимулює інвестиційну привабливість, розвиток малого та середнього бізнесу, що призводить до збільшення зайнятості населення, а це підвищує його рівень життя та надання якісних послуг, зокрема і у сфері культури, створюючи культурний простір, «об'єднуючи в собі весь комплекс дотичних і взаємодіючих просторів культури, виступаючи регулятором їх взаємодії» [8, 47].

Процес самоідентифікації (етнічної, територіальної, національної, професійної, конфесійної, регіональної тощо) особистості, ототожнення її з групою людей та територією проживання, з тими цінностями, нормами, стандартами, що їй притаманні, спонукає до ефективного розвитку територіальних громад. Різні рівні ідентичності, а саме: емоційний, пізнавальний та поведінковий постулюються з культуротворенням процесів у даних об'єднаннях. Вони гарантують діяльнісний підхід, що дає можливість забезпечувати повноцінне життєве середовище для громадян на відповідній території. Адже саме поведінковий рівень відтворює «готовність індивіда/спільноти до дії, а також сукупність мотивацій до дії, які є наслідком їх самоототожнення» [3, 64]. А у комплексі з громадянським суспільством даний компонент допомагає ефективно формувати спільний простір, тим більше, що територіальні громади включають різні поселення і об'єднати людей у єдиному просторі, створити нову спільноту можливо на основі взаємної довіри, спільних цінностях, інтересах, співпричетності до них, соціокультурному досвіді. Здійснюючи емпіричну експлікацію зв'язку локальної та громадянської ідентичностей Л. Овчинніковою виявлено, що, «чим більшою мірою проявляється локальна ідентифікація індивідів,

тим більш вираженою є їхня громадянська ідентичність, що дає підстави розглядати локальну ідентичність як фактор консолідації українського суспільства» [3, 6].

Територіальні громади активно включаються у культуротворчий процес розбудови громадянського суспільства. У своїх програмах, стратегіях економічного і соціального поступу вони передбачають заходи різноманітного спрямування щодо формування сталого розвитку території. Зокрема, Березнівська міська територіальна громада у Програмі на 2021 рік основними цілями визначила: підвищення культурного рівня населення; зміцнення матеріально-технічної бази закладів культури; сприяння збереженню, розвитку та популяризації культурної спадщини; формування привабливого туристичного іміджу та підвищення рівня залучення інвестицій у туристичну галузь; сприяння самозайнятості населення громади шляхом розвитку сільського туризму [5, 37]. Громадяноформуючий аспект мають заходи у сфері культури, але це не тільки культурно-мистецькі атракції, а саме: фестиваль Вертепів та гуртів колядників та щедрувальників «Коляда»; конкурс читців-аматорів «Кобзарєва струна не вмирає», присвяченого 206-й річниці від дня народження Т. Г. Шевченка; виставка Великодніх кошиків та композицій «Христос Воскрес! Воскресе Україна!», заходи до державних, міжнародних, професійних свят та пам'ятних дат, що заплановані до проведення, а і забезпечення догляду та утримання в належному стані пам'ятників, пам'ятних та меморіальних знаків, братських могил тощо на території громади; виготовлення проектно-кошторисної документації реконструкції будівлі Комунального закладу «Березнівський міський будинок культури» та придбання ноутбуків для методичного кабінету цього закладу; проведення капітального ремонту Березнівської центральної міської бібліотеки та забезпечення поповнення її фондів книгами, електронними виданнями, передплатою періодичних видань; фінансова підтримка книговидання місцевих авторів; коригування та проведення експертизи проектно-кошторисної документації влаштування паркової зони (парк культури та відпочинку) в м. Березне та облаштування дитячого майданчика в с. Кам'янка [5, 37–39]. Забезпечуючи підтримку сімей, дітей та молоді територіальна громада спрямовує свою діяльність на проведення заходів з організації змістовного дозвілля та зайнятості молоді, формування здорового способу життя, патріотизму та

моральності. Приділяючи увагу дітям пільгових категорій населення, зокрема: дітям з інвалідністю, дітям, батьки яких беруть або брали участь в антитерористичній операції та операції об'єднаних сил, дітям із сімей вимушених переселенців, дітям-сиротам та дітям позбавлених батьківського піклування проводяться новорічно-різдвяні благодійні атракції та інші заходи [5, 39]. «Березнівська міська рада має унікальний природний ресурс, що може стати основою його рекреаційно-туристичного розвитку, самотутню історичну спадщину, високу освіченість та духовність жителів» [5, 3], про що заявлено у Програмі економічного і соціального розвитку Березнівської міської територіальні громади на 2021 рік та постулюється з наявним культуротворчим потенціалом, на використанні якого базується розвиток даної та будь-якої іншої територіальної громади.

Інший приклад, Клесівської територіальної громади з її наявною культурною інфраструктурою, що налічує два будинки культури, три клуби, п'ять бібліотек, одну музичну школу. Культуротворчим кроком у розвитку культури в Клесівській громаді, як зазначено у Стратегії її сталого розвитку на 2021-2027 роки, «стало б створення Центру громадського дозвілля для творчого, фізичного і культурного дозвілля, що включатиме в себе, до прикладу, атлетичний зал, сучасну бібліотеку, творчу студію, музей, кімнату відпочинку, танцювальний зал та інше» [7, 17]. Саме формування Стратегії носить громадяноформуючий характер, зокрема, під час її підготовки було здійснено вивчення громадської думки шляхом опитування мешканців територіальної громади та проведення нарад із залученням Робочої групи та представників територіальної громади. Стратегічне планування розвитку Клесівської громади – це системний шлях до управління змінами й досягнення консенсусу в громаді, а також створення спільного бачення майбутнього розвитку, творчий процес визначення проблем та погодження реалістичних цілей, завдань і стратегій, здійснення яких вирішить наявні проблеми. Центральний фокус Стратегічного плану розвитку Клесівської територіальної громади – людина, тому важливими є такі критерії, як «комфорт, безпека, ринок праці, культурне середовище, умови ведення бізнесу» [7, 5].

Трансформаційні процеси, що відбуваються у питанні децентралізації, торкнулись об'єднаних територіальних громад. У зв'язку зі змінами, що зазнали територіальні

громади 2020 року, зокрема, Острозька територіальна громада на сьогодні об'єднала 22 ради (до цього це була територіальна громада міста Острог), виникла необхідність удосконалення або розробки Стратегій розвитку у відповідності до наявної ситуації. Так, 2021 року була затверджена Стратегія розвитку Острозької міської територіальної громади, де описано покроковий алгоритм дій, за допомогою якого громада може досягнути бажаних цілей, а вони полягають у тому, що Острозька міська територіальна громада у 2027 році - це «розвинений туристичний, культурний, молодіжний та інтелектуальний центр України, територія безпечного довкілля, комфортних умов життя та гармонійного розвитку кожної особистості» [9]. Хоча, як було заявлено у Стратегії розвитку територіальної громади міста Острог, затвердженій 2016 року, територіальна громада міста Острог, якою вона була на той час, не достатньо представлена на ринку туристичних послуг в Україні, попри її досить значний потенціал. Причинами цього названо: «низький рівень розвитку міської інфраструктури, відсутність готелю високого рівня обслуговування для прийому українських та іноземних туристів, невідповідність сучасним вимогам якості послуг закладів громадського харчування, а також низька якість туристичного посередництва» [6, 5]. Стратегія 2021 року забезпечує системний та комплексний підхід з метою використання наявного потенціалу для подолання перешкод щодо сталого розвитку громади. Напрацювання змісту Стратегії стало можливим завдяки об'єднанню державних, приватних та громадських інституцій за експертної підтримки Програми «U-LEAD з Європою», а саме: працівників міської ради, місцевих депутатів, старост громад, представників ЗМІ, студентського самоврядування, молодіжної ради, підприємців, громадських активістів та мешканців громади [9]. Такий різновекторний зріз засвідчує культуротворчий підхід до командної роботи по створенню документу та закладає перспективи успішної його реалізації.

Прикладом, що концентрує культуротворчий процес розбудови громадянського суспільства є святкування 30-річчя Незалежності України. Із 80-ти запланованих проєктів, 63 заходи проводяться територіальними громадами. 17 проєктів організовують Управління культури та туризму Рівненської ОДА, Державні історико-культурні заповідники міст Дубно та Острога, Культурно-археологічний центр «Пересопниця», музеї,

бібліотеки та мистецькі установи – театри, філармонія. Частина проєктів обласного та всеукраїнського рівня здійснюються територіальними громадами за участі Рівненського обласного центру народної творчості [2]. Культуротворче бачення проєктів реалізовується через розмаїття запропонованих форм, а саме: наукових конференцій, церемоній, фестивалів, турнірів, вистав, фото та тематичних виставок, експозицій, вернісажів, презентацій, зустрічей, флеш-мобів, колажів, марафонів, концертів, парадів, свят, конкурсів та ін. Культуротворчий підхід організаторів при плануванні заходів спонукав до врахування ситуації, пов'язаної з COVID-19, з огляду на що передбачена ціла низка онлайн-проєктів, а саме: участь у Всеукраїнському онлайн-марафоні «Україна – це я. Україна – це ти», онлайн-фестиваль «Нове виконавство», відеопроект «Незалежність – це ми», онлайн-конкурс читців патріотичної поезії «До України серцем прихильюсь», показ фільму «Ловайськ 2014», патріотична тридцятка відеороликів «Ми сильні, бо незалежні» та інші [2]. Окрім того, більшість заходів демонструвались та демонструються в інтернет-мережі. Перспективою розвитку територіальних громад є їх діджиталізація, що, за думкою Х. Плещан, виступає у тривимірному аспекті щодо креативних індустрій, а саме: як потреба, як вимога і як рушійна сила інновацій у культурологічному просторі крізь призму людиноцентризму [4].

Наукова новизна полягає у виявленні культуротворчого потенціалу територіальних громад щодо розбудови громадянського суспільства в Україні.

Висновки. Проблеми територіальних громад є типовими для України: недостатність та неефективність фінансування; невідповідність існуючої інфраструктури; відсутність якісних доріг; неузгодженість роботи або і відсутність ЦНАПів; застарілість приміщень, що потребують ремонту або реконструкції; оновлення кадрового складу тощо. Громадянське суспільство виступає стимулюючим фактором розвитку територіальних громад і навпаки активізація громад впливає на розвиток громадянського суспільства. Шляхами удосконалення розвитку територіальних громад є: міжмуніципальне співробітництво в усіх сферах життєзабезпечення громади; надання якісних послуг громадянам; створення робочих місць не тільки для молоді, а і для всіх громадян; кластерний підхід (партнерство між

державними, приватними, громадянськими структурами) до здійснення культуротворчої діяльності щодо формування регіонального культурного простору; культурна спадщина територіальних громад як базова основа регіонального розвитку; запровадження інновацій, зокрема і діджиталізації, у розвитку громад; синергія сучасних інформаційних технологій на рівні громад як шлях до своєчасної поінформованості населення про локальні культурно-мистецькі проекти та активації громадян до участі в них.

Література

1. Копієвська О. Р. Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, локальний контекст та локальні особливості (кінець XX – початок XXI ст.) : дис. ... д-ра культ. : 26.00.06 / Нац. академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2018. 487 с.
2. Культурологічні заходи до 30-річчя Незалежності України. URL : <https://www.rv.gov.ua/programa-zahodiv-do-30-richchya-nezalezhnosti-ukrayini?v=611d0a2973796> (дата звернення: 03.12.2021).
3. Овчиннікова Л. В. Локальна ідентичність як соціокультурний феномен: чинники формування та відтворення : дис. ... канд. соціолог. наук : 22.00.04. / Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2012. 192 с.
4. Плецан Х. В. Теоретико-методологічні засади діджиталізації культурного простору у процесі розвитку креативних індустрій в Україні. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2021. Вип. 22. С. 85–02.
5. Програма економічного і соціального розвитку Березнівської міської територіальної громади на 2021 рік : затверджена рішенням Березнівської міської ради Рівненського району Рівненської області від 24.12.2020 р. №34. Березно, 2021. 51 с.
6. Стратегія розвитку територіальної громади міста Острог. Острог, 2016. 22 с.
7. Стратегія сталого розвитку Клесівської територіальної громади на 2021–2027 роки. URL : <https://klesivska-gromada.gov.ua/strategiya-stalogo-rozvitku-klesivskoi-teritorialnoi-gromadi-na-20212027-roki-15-03-00-25-10-2021/>(дата звернення: 02.12.2021)
8. Шершньова О. В. Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини) : монографія. Острог : ФОП-видавець

Свинарчук Р.В., 2019. 334 с.

9. Юркова О. Рівненщина: Острозька міськрада офіційно затвердила Стратегію розвитку громади. 2021. URL : <http://www.golos.com.ua/news/147376> (дата звернення : 13.12.2021)

References

1. Kopievska, O. R. (2018). Transformational processes in cultural practices of Ukraine: global, glocal context and local features (late XX - early XXI century). Doctor's thesis. Kyiv: National Academy of Management of Culture and Arts [in Ukrainian].
2. Cultural events dedicated to the 30th anniversary of Ukraine's Independence (2021). Retrieved from: <https://www.rv.gov.ua/programa-zahodiv-do-30-richchya-nezalezhnosti-ukrayini?v=611d0a2973796> [in Ukrainian].
3. Ovchinnikova, L. V. (2012). Local identity as a sociocultural phenomenon: factors of formation and reproduction. Candidate's thesis. Kharkiv: Kharkiv National University. V.N. Karazina [in Ukrainian].
4. Plecan, H. V. (2021) Theoretical and methodological principles of digitalization of cultural space in the process of development of creative industries in Ukraine. *Culture and art in the modern world*, issue 22, 85-102 [in Ukrainian].
5. Program of economic and social development of Berезnivska city territorial communities for 2021. (2020). approved by the decision of Berезnivska city council of Rivne district of Rivne region from 24.12.2020 №34. March, 2021 [in Ukrainian].
6. The strategy of development of the territorial community of the city of Ostrog. (2016). Ostrog [in Ukrainian].
7. The strategy of sustainable development of Klesiv territorial community for 2021-2027. (2020). Retrieved from: <https://klesivska-gromada.gov.ua/strategiya-stalogo-rozvitku-klesivskoi-teritorialnoi-gromadi-na-20212027-roki-15-03-00-25-10-2021/> [in Ukrainian].
8. Shershneva, O. V. (2019). Formation of a new model of cultural space (on the example of communities of Rivne region): monograph. Ostrog: FOP-publisher Svinarchuk R.V. [in Ukrainian].
9. Yurkova, O. (2021). Rivne Region: Ostroh City Council has officially approved the Community Development Strategy. Retrieved from: <http://www.golos.com.ua/news/147376> [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 17.06.2021
Отримано після доопрацювання 15.07.2021
Прийнято до друку 21.07.2021*